

ПРАГМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Т.Б. Маслоva

Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Головною метою навчання іноземних мов для спеціальних цілей є формування комунікативної компетентності, необхідної для успішного виконання академічної та професійної діяльності в іншомовному середовищі. Комунікативна компетентність є складним, системним утворенням і існує ряд різних моделей, які описують її інтегровані складові (B. S. Bloom, G. F. Madaus, J. T. Hastings, M. Halliday, D. Norman, G. Widowson та багато інших), серед яких основними вважаються лінгвістична, соціолінгвістична та прагматична [1; 2; 6].

Прагматична складова іншомовної компетентності передбачає вміння інтерпретувати і самостійно породжувати зв'язні висловлювання та дискурси задля досягнення комунікативної мети, використовуючи при цьому необхідні схеми інтеракції, або моделі спілкування, дотримуючись певного стилю та реєстру мовлення, логічної організації думок, норм етикету тощо. Правильний вибір мовних одиниць і стратегій спілкування в залежності від контексту, тобто умов комунікативного акту, особливо важливий для ефективної взаємодії учасників професійно-орієнтованого спілкування, яке за своєю природою є статусно-регламентованим. Це підтверджує той факт, що навіть носії мови шукають поради як написати резюме, мотиваційний лист, рекламний лист, або наукову статтю і відвідують семінари для того, щоб знати як успішно пройти співбесіду, зробити доповідь, провести ділові переговори. Тому при навчанні іноземної мови вивчення прагматики ділового мовлення має інтегруватися на всіх рівнях шляхом створення комунікативних ситуацій у вигляді рольових та ділових ігор, кейсів, проектів, дискусій, проблемних ситуацій, розроблених на основі автентичних матеріалів, зокрема аудіо-, відео-, мультимедіа- та інтернет-ресурсах [3-5; 7-9].

Комунікативно-ситуативні вправи можуть супроводжуватися як експліцитними, так й імпліцитними вказівками щодо природи прагматичного значення, яке вивчається, але на просунутих рівнях вивчення іноземної мови саме експліцитні пояснення є найбільш доцільними, особливо в разі суттєвих відмінностей між прагматикою рідної мови та іноземної [3; 8-10].

Розробка вправ передбачає декілька етапів. По-перше, має місце аналіз навчального матеріалу, який містить прагматичні смисли, утворені мовними, мовленнєвими та позамовними засобами (напр., особливий наголос, інтонація, використання певних типів речень, вставних слів і конструкцій, специфічні жести, міміка, постава тощо). Далі, з метою формування необхідних умінь створюються комунікативні завдання і добираються прагматичні засоби для їх виконання з опорою. Також, наводиться реальна або змодельована професійно-орієнтована ситуація, яка вимагатиме творчого підходу до реалізації прагматичних функцій мовних та/або мовленнєвих одиниць, що вивчаються.

Нарешті, завдання супроводжується так званим «лекційним компонентом», тобто поясненням відповідних прагмалінгвістичних і соціопрагматичних явищ іноземної мови (щодо особливих рис певного жанру, соціокультурних норм спілкування і т.п.).

Наприклад, методика мовної підготовки спеціалістів у галузі зовнішньої торгівлі, яку пропонує О. А. Спінова, базується на теоретичних знаннях про принципи ведення переговорів, зокрема як відстоювати свої ділові інтереси, здійснювати вплив на учасників діалогу та врегульовувати конфліктні ситуації, і на розвитку практичних умінь вести перемовини іноземною мовою, а саме – вмінні дотримуватися норм міжнародних переговорів, аргументовано формулювати власні думки, враховувати можливі міжкультурні розбіжності, толерантно ставитися до ділових партнерів, навіть якщо виникають суперечності, і т.д. Таким чином, на етапі «ознайомлення» студенти вивчають логічну структуру переговорів, протокольні-етикетні норми і вимоги міжнародного ділового спілкування, залежність структури і змісту діалогічного мовлення від завдань, які мають виконати учасники перемовин. На етапі «тренування» студенти вчаться обирати правильні мовні засоби, щоб уникати конфліктних ситуацій. На етапі «мовленнєвої практики» студенти у ході ділових ігор, які імітують їх майбутню професійну діяльність, обговорюють поставлені питання, шукають компромісні рішення [5].

Загалом, прагматична компетентність може формуватися лише у процесі розвитку лінгвістичної та соціокультурної компетентності, тому її часто не виділяють як окремий навчальний аспект [6, с. 233-234]. Проте брак саме знань прагматики професійного спілкування іноземною мовою може призвести до значних комунікативних невдач [11], оскільки на відміну від помилок у вимові, лексиці і граматиці, які є цілком очікувані від людини, яка розмовляє нерідною мовою, помилки у мовленнєвій поведінці часто сприймаються як навмисна недоречність, грубість і справляють негативне враження на співрозмовника [3].

Експериментальні дані свідчать, що зазвичай лінгвістична компетентність є більш добре розвинутою, ніж прагматична, і цей контраст особливо помітний у студентів технічних спеціальностей [9, с. 179-180], які при вивченні іноземної мови приділяють увагу опануванню наукової термінології та граматичній правильності висловлювань, але їм бракує умінь декодувати прагматичні наміри співрозмовника і адаптувати власне усне та письмове мовлення відповідно до конкретної комунікативної ситуації.

Критерії сформованості прагматичної компетентності за О. В. Шевченко включають соціальне орієнтування комуніканта, ситуативну релевантність і відповідність вжитих лексичних та інших засобів спілкування комунікативним намірам мовця, правильне відтворення емоційно-оцінних підтекстів [7, с.19].

У практиці професійної підготовки О. М. Новікова виокремлює три взаємопов'язані критерії оцінювання сформованості прагматичної компетентності фахівця: когнітивний (знання про особливості використання прагматичних засобів спілкування), діяльнісний (вміння використовувати прагматичні одиниці у комунікативному контексті) та мотиваційний (рівень

мотивації до іншомовного спілкування, враховуючи прагматику висловлювань) [5]. Насправді, позитивна мотивація до оволодіння прагматичним аспектом професійної комунікації є важливою передумовою навчання іноземної фахової мови, тому наприкінці виконання прагматично-орієнтованих вправ студентам рекомендовано обговорити в групах свої типові прагматичні помилки та пройти рефлексивні тести із самооцінки щодо набутих знань та навичок з прагматики.

Отже, навчання прагматики професійного спілкування є важливим аспектом формування іншомовної комунікативної компетентності і вимагає належної уваги на заняттях з іноземної мови для спеціальних цілей.

Література:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид.: д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей / Н. І. Костенко // Мовна комунікація: наука, культура, медицина: зб. матер. наук.-практ. конф. до 55-річчя ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль, 2012. – С. 86-89.
3. Маслова Т. Б. Прагматична складова іншомовної компетентності / Т. Б. Маслова // Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи [Текст] : Київський університет імені Бориса Грінченка, Гуманітарний інститут. – Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2015. – С. 66-71.
4. Новикова О. М. Формирование прагматической компетенции будущего врача при изучении иностранного языка в медицинском вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / О. М. Новикова; Курск. гос. ун-т. – Курск, 2014. – 154 с.
5. Спинова Е. А. Формирование умений ведения переговоров при языковой подготовке специалистов внешней торговли: английский язык, старший этап обучения экономического вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. А. Спинова; Моск. гос. лингвист. ун-т. – Москва, 2007. – 25 с.
6. Тарнопольський О. Б. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ / О. Б. Тарнопольський, З. М. Корнєва // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Вип. 18. – 2011. – С. 231-239.
7. Шевченко О. В. Педагогические условия формирования коммуникативной компетенции в профессиональном образовании специалистов по связям с общественностью: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / О. В. Шевченко; Липецк. гос. пед. ун-т. – Курск, 2007. – 23 с.
8. Bacelar da Silva A. J. The effects of instruction on pragmatic development: Teaching polite refusals in English // *Second Language Studies*. – Vol. 22 (1). – 2003. – pp. 55-106.
9. Martinez Flor A., Alcon Soler E. Pragmatic competence in the ESP context: A study across disciplines // *Linguistic Studies in Academic and Professional English* / Fortanet, I., Palmer, J. C., Posteguillo, S. (eds.). – *Foreign Language Study*: 7. – Universitat Jaume I, 2004. – pp. 167-202.

10. Rose K. R. On the effects of instruction in second language pragmatics / Kenneth R. Rose // *System*. – Vol. 33, Issue 3. – September 2005. – pp. 385-399.

11. Wisniewska H. Communicative Competence in Professional Discourse / Halina Wisniewska // *Linguistics and Literature Studies*. – Vol. 3(2). – 2015. – pp. 50-57.